

GAZIANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

İç Kontrol Sisteminin Çalışan Verimliliği Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Araştırma

A Study on the Impact of Internal Control System on Employee Productivity

İpek YAYLALI^{a,*}

^a Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0001-7171-7752

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 22 Mayıs 2024

Kabul tarihi: 26 Kasım 2024

Anahtar Kelimeler:

İç Kontrol Sistemi,

Kontrol ortamı,

Bilgi ve iletişim,

Çalışan verimliliği.

JEL Kodları: M40, M41, M42, M49

ÖZ

Küreselleşme, rekabet ve teknolojiye yaşanan değişimler işletme faaliyetlerinin yönetilmesinde farklı yeniliklerin doğmasına neden olmuş ve faaliyetlerde çeşitliliği hızlandırmıştır. Faaliyetlerde yaşanan çeşitlilik beraberinde işlemlerde hareketliliği artırmıştır. Yaşanan bu durumlar hilelerin ortaya çıkmasını da kaçınılmaz hâle getirmiştir. Günümüzde işletmelerde karşılaşılan hilelerin ve diğer sorunların temel nedeni; işletmelerde kontrol ortamının noksanlığı ile yönetim ve çalışanlar arasında bilgi ve iletişimin eksikliği olarak görülmektedir. Dolayısıyla, işletme varlıklarının korunması, kaynakların verimli kullanımı, kontrol mekanizmalarının doğru işlenmesi ve çalışan verimliliğinin sağlanması kapsamında iç kontrol sistemi büyük önem taşımaktadır. Çalışmada, kontrol ortamının varlığı ile bilgi ve iletişimin işletme çalışan verimliliğini ölçmedeki önemini ortaya koymak üzere etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulma gerekliliği tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmada anket yöntemi uygulanmış olup bir üretim işletmesinde beyaz yakalılar örnekleme oluşturulmuştur. Üretim işletmesinde toplam 250 çalışan mevcut olup 61 çalışanı beyaz yakalıdır. Ankete 52 beyaz yakalı katılım sağlamıştır. Anket verileri SPSS 22.0 programında analize tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizinde Korelasyon ve Regresyon testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurları arasında güçlü ve pozitif, kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurlarının çalışan verimliliği ile arasındaki ilişkiler ise pozitif ancak zayıf bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Demografik değişken gruplarında ise sadece kıdem gruplarında bilgi ve iletişim unsurlarında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: May 22, 2024

Accepted: November 26, 2024

Keywords:

Internal Control System,

Control environment,

Information and communication,

Employee productivity.

JEL Codes: M40, M41, M42, M49

ABSTRACT

Globalization, competition, and changes in technology have led to the emergence of different innovations in the management of business activities and accelerated diversity in operations. The diversity in activities has increased mobility in transactions. These circumstances have inevitably led to the emergence of fraud. The primary reasons for the frauds and other problems encountered in businesses today are seen as the lack of control environment in businesses and the lack of information and communication between management and employees. Therefore, the internal control system is of great importance in terms of protecting business assets, efficient use of resources, proper functioning of control mechanisms, and ensuring employee productivity. The aim of the study is to determine the necessity of establishing an effective internal control system to demonstrate the importance of the existence of the control environment and information and communication in measuring the efficiency of business employees. The survey method was applied in the study, and white-collar workers in a manufacturing company constituted the sample. There are a total of 250 employees in the manufacturing company, of which 61 are white-collar workers. 52 white-collar workers participated in the survey. The survey data were analyzed using SPSS 22.0 software. Correlation and Regression tests were applied to analyze the data obtained from the research. According to the analysis results, there is a strong and positive relationship between the control environment and information and communication elements, while the relationships between the control environment and information and communication elements with employee productivity are positive but weak. Significant differences were only identified in the information and communication elements in the demographic variable groups, particularly in the seniority groups.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: ipek.yaylali@medipol.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

In the study, it was aimed to determine the necessity of establishing an effective internal control system to highlight the importance of the presence of control environment in measuring the efficiency of information and communication for the employees of the enterprise. The survey method was applied in the study, and white-collar workers constitute the sample in a production enterprise. There are a total of 250 employees in the production facility, of which 61 are white-collar workers. 52 white-collar workers participated in the survey. The survey data were analyzed using SPSS 22.0 program. The research population consists of white-collar employees engaged in production in Istanbul. It was tried to determine to what extent white-collar employees are affected by the control environment and information and communication elements. There are 49 propositions in total in the questionnaire form. Five (5) Likert scale was used for the propositions. The questionnaire consists of two parts. In the first part; demographic characteristics of white-collar workers were tried to be determined. Seven questions were asked to determine demographic characteristics. In the second part, a total of 42 questions were asked to evaluate the effect of control environment and information and communication on employee productivity. In the study, the Cronbach's Alpha values for the control environment, information and communication, and employee efficiency scales were found to be high: Control Environment: 0.958, Information and Communication: 0.923, and Employee Efficiency: 0.920. It was revealed that there is a strong and positive relationship between the control environment and information and communication elements, while the relationships between the control environment and information and communication elements with employee efficiency are positive but weak. The model measuring the impact of the control environment and information and communication elements on employee efficiency was found to be not significant, while the model measuring the impact of the control environment on information and communication elements was significant. When demographic variable groups were evaluated, it was found that gender, age, education, marital status, length of service in the enterprise, and position groups did not significantly differ in terms of the control environment, information and communication elements, and employee efficiency. However, there was a significant difference between the groups in terms of the information and communication elements variable in the seniority groups. To enhance employee productivity, it is necessary to establish a conducive control environment, foster interdepartmental communication, improve physical facilities, and enhance social amenities. In other words, the performance of employees is positively influenced by the behavior and attitudes exhibited by management, which in turn positively affects job satisfaction; conversely, it diminishes job satisfaction when the opposite is true. The presence of a strong control environment indicates the presence of an effective internal control system. An effective internal control system also positively influences the reputation of the organization and the trust placed in it. The control environment not only affects employees' sense of control but also forms the basis of discipline. It should not be overlooked that the internal control system significantly impacts the activities, efficiency, and effectiveness of operations, the reliability of financial statements, compliance with legal regulations, and developments in employee performance. Furthermore, it is important for management to involve employees in the internal control process due to their contributions in identifying potential risks to achieve the company's mission and objectives and provide reasonable assurance. The effective functioning of internal control is ensured through the involvement of employees. When the correlation relationships between the variables of Control Environment, Information and Communication Elements, and Employee Efficiency are examined, a strong and positive correlation ($r=0.915$) between the control environment and information and communication elements is observed. In this case, it can be said that as the value of the control environment increases, the value of information and communication elements also increases. The relationships between the control environment and information and communication elements with employee efficiency are positive but weak ($r=0.303$ and $r=0.283$). In this case, it can be said that as the value of the control environment and information and communication elements increases, the employee efficiency also increases. In this study, where the impact of the control environment and information and communication elements on employee efficiency was measured through simple and multiple regression analyses, the model measuring the impact of the control environment and information and communication elements on employee efficiency was found to be not significant. However, the model measuring the impact of the control environment on information and communication elements was significant. The impact of the control environment on information and communication elements was found to be positive, with an R-squared value of 0.837, indicating a significant explanatory power of the control environment as an independent variable for information and communication elements. It appears that there is no significant difference ($p > 0.05$) among demographic variable groups in terms of the control environment, information and communication elements, and employee efficiency, except for the Seniority groups. However, there is a significant difference ($p < 0.05$) among groups for the information and communication elements variable. Gender, age, education, marital status, length of service in the enterprise, and position groups did not significantly differ in terms of the control environment, information and communication elements, and employee efficiency. For individuals with less than 5 years of seniority, the score for information and communication elements is higher compared to those with more than 5 years of experience. This suggests that when seniority exceeds 5 years, the score for information and communication elements decreases. This study has two main limitations. Firstly, it only focuses on the internal control elements of the control environment and information and communication elements. The second limitation is that the study only includes white-collar workers. Therefore, the results obtained are applicable only within these constraints. Hence, for future studies, it is recommended to include all elements of the internal control system, increase the number of sectors studied, and include both white-collar and blue-collar workers. Additionally, comparing across different sectors would contribute to the literature. The study serves as a suggestion for future research by researchers.

Giriş

Teknoloji bağlamında yaşanan değişim ve yenilikler tüm dünyada gelişen ve gelişmekte olan işletmelerde işlemlerin niteliğini, hızını ve şeklini değiştirmiştir (Yeh, 2013). Bu yenilik ve değişim faaliyetlerin çeşitliliğine, işletmelerin büyümesine, işlemlerde karmaşıklığa, yönetim yapısında değişikliklere ortam hazırlamış ve gerekli kontrol mekanizmalarına olan ihtiyacı giderek artırmıştır.

İşletmelerde etkin ve verimli “iç kontrol sistemi”; belirlenen amaç ve hedeflere ulaşma, mali raporlamanın güvenilirliğini sağlama ve faaliyetlerin uygun politika ve doğru kurallar çerçevesinde yürütülmesinde önem taşımaktadır (Aksoy, 2005). İç kontrol sistemi, işletmelerin risklere karşı savunma, yönetimi standartlaştırma, kontrol tasarımı ve süreçlerin değerlendirilmesi gibi hususlarda temel kurumsal garanti kapsamındadır (Al-Ahdal ve diğerleri, 2020). Bu noktadan hareketle, işletmelerde etkin ve verimli kurumsal yönetim uygulamaları, işletme içi verimliliğin sağlanmasında hayati bir rol oynamakta olup özellikle etkili iç kontrollerin uygulanmasında, şeffaflığa ve hesap verebilirliğe değer veren bir ortamın varlığında ve finansal raporlamanın doğruluğunu sağlamada faydası büyüktür (Rehman & Hashim, 2020). Faaliyet ve iş hacminde büyüklüğe ulaşmış işletmeler açısından etkin çalışan bir iç kontrol sisteminin önemi tartışılmaz.

Son yıllarda ortaya çıkan ve günümüze kadar devam eden muhasebe skandalları, küreselleşme ve teknolojideki değişimler, faaliyetlerdeki artışla birlikte işletme sahipliği ile yöneticiliğin ayrılması noktasında iç kontrol sistemine olan gereksinimi bir kez daha ortaya koymuştur. Yöneticiler, iç kontrol sistemi sayesinde işletme faaliyetlerini değerlendirme, riskli durumları analiz etme, yatırımcıların beklentilerini karşılama ve kaynakların etkin kullanımını gerçekleştirir (Akhmetshin ve diğerleri, 2018). İşletme faaliyetlerinde etkin uygulanan kontrol sistemi, sürdürülebilirlik ve karlılık amaçlarını gerçekleştirmelerinde kilit konumdadır (Liu J. Y., 2018). İç kontrol sistemi, vekâlet maliyetinin azaltılmasına katkı sağlar ve işletme masraflarını da azaltmaya yardımcı olur (Zhou ve diğerleri, 2021). İç kontrol sistemi aynı zamanda dolandırıcılık, kötü yönetim ve diğer finansal riskleri en aza indirmede fayda sağlar. Paydaşlara doğru raporlama sunan ve ihtiyaçları karşılayan önemli bir sistemdir (Al-Hazaima ve diğerleri, 2021). Bu kapsamda, işletmeler sorunlarını çözerken geçici tedbirler yerine kalıcı önlemler üretmeleri önemlidir. Şöyle ki, yapılan birçok araştırmalarda iç kontrol sisteminin olması hâlinde skandal ve diğer sorunların büyük ölçüde bertaraf edileceği ileri sürülmüştür. Bu noktadan hareketle, işletme faaliyetlerinin devamlılığını sağlayan ve her alanda olumlu ya da olumsuz faktörler oluşturan kuşkusuz çalışanların sergilediği performans düzeyi ile ilişkilidir. Aynı zamanda bu durum işletmelerin diğer sektörler karşısında rekabet üstünlüğü kazanmasında ve karlılığı artırmada da önemli bir etkidir. Bu bakımdan iç kontrol sisteminin varlığı ne kadar önemli ise çalışanlarında bu sisteme entegre edilmesi o kadar önemlidir. Biri olmadan diğerinin olması fonksiyonu etkisiz hâle getirir. Diğer bir ifadeyle, ekonomik şartların değişmesi beraberinde rekabet ortamını yaratarak varlıkların devamlılığında iç kontrol sistemi büyük önem taşımakta olup çalışanların güvenilir bir sistem içerisinde bulunması ve işlemlerle ilgili bilgilerin doğru zamanda aktarılması olası hileleri ve diğer sorunların ortaya çıkma potansiyelini azaltacaktır. Bu durum çalışan verimliliğini olumlu yönde artıracaktır.

Çalışmanın amacı, iç kontrol sisteminin alt unsurları olan kontrol ortamı ile bilgi ve iletişimin çalışan verimliliğini sağlamada ne yönde etki ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Literatür taramalarında iç kontrol sisteminin önemi ve işletmelere sağladığı faydalar konusunda sayısız çalışmalar bulunmaktadır. Diğer çalışmalarda olduğu gibi benzer bir konu ele alınmakta olup araştırma kapsamında işletmeler için hayati önem taşıyan ve sürdürülebilirlik kavramı gibi unsurların kazanılmasında etki derecesi fazla olan kontrol ortamı ile bilgi ve iletişimin çalışan verimliliğine olan etkisi ölçülmeye çalışılmış ve çalışmaya sadece beyaz yakalılar dahil edilerek

diğer çalışmalardan farklı bir örneklem oluşturulmuştur. Araştırma bu örneklem ile literatüre katkı sağlanması yönündedir. Çalışmada öncelikle iç kontrol sisteminin tanımı ve önemine değinilmiştir. Daha sonra kontrol ortamı ile bilgi ve iletişimin tanımı, önemi, gerekliliği ele alınmış, kontrol ortamı ile bilgi ve iletişimin çalışan verimliliği üzerindeki etkisi tartışılmıştır. Sonuç kısmında ise anket verileri analiz edilmiştir. Çalışanların demografik özellikleri ile ilgili bilgiler ve kontrol ortamı ile bilgi ve iletişimin çalışan verimliliğine olan etkisine ilişkin yargılar değerlendirilmiştir.

Literatür Değerlendirmesi

Kurt (2024) çalışmasında, Türkiye'de kamu yönetimi içerisinde uygulanan iç kontrol sistemleri ve T.C. Sağlık Bakanlığı'nın iç kontrol uygulamalarının etkinliğini ele almıştır. Araştırma sonucunda, iç kontrol sistemlerinin sürekli olarak iyileştirilmesi ve teknolojik gelişmeler ile personel eğitiminin bu süreçte önemli olduğu belirtilmiştir.

Feng vd., (2024) çalışmalarında, 2007-2020 yılları arası Çin Menkul Kıymetler Borsası'nda yer alan şirketler üzerinde yönetim kurulunun Bilgi Teknolojileri uzmanlığına sahip olmasının iç kontrol sistemleri üzerinde etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, iş faaliyetlerinin etkili şekilde izlenmesi, değerlendirilmesi ve iletilmesi kapsamında yöneticilerin iç kontrolü artırdığı ve iç kontrol için bilgi sistemleri, firmaların yönetim yapısını iyileştirdiği tespit edilmiştir.

Karahan (2024) çalışmasında, Gaziantep Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren 698 üretim işletmeleri üzerinde COSO bileşenleri doğrultusunda iç kontrol sistemin etkinliğini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, imalat işletmelerinin sektörler arası ve faaliyet sürelerine göre COSO bileşenlerine (kontrol ortamı, risk değerlendirme, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim, izleme) yönelik değerlendirme ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ifade edilmiştir.

Elmas vd., (2023) çalışmalarında, Türkiye'de faaliyet gösteren 6 katılım bankasının çalışanları üzerinde iç kontrol sisteminin kurumsallaşma düzeyi etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, katılım bankalarının kurumsallaşma düzeyleri ile iç kontrol sistemlerinin orta seviyede olduğu görülmüş olup iç kontrol sistemi ve unsurları ile kurumsallaşma düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Abernethy vd., (2023) çalışmalarında, ABD şirketlerinde üst yönetim ekibinin siyasi tercihlerinin iç kontrol sistemine yatırımlarını etkileyip etkilemediğini ve iç kontrol sisteminin politik tercihler ile finansal raporlama kalitesi arasındaki ilişkiye aracılık edip etmediğini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, üst yönetim ekibinin siyasi tercihleri, iç kontrol sistemi aracılığıyla finansal raporlama kalitesini hem doğrudan hem de dolaylı etkilediği belirtilmiştir.

Kazan (2023) çalışmasında, tedarik zinciri yönetiminde iç kontrolün rolünü ve etkin bir iç kontrol sisteminin riskin yönetimi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, iç kontrol uygulamaları tedarik zinciri yönetiminde etkinliğin ve risk yönetiminin artırılmasında etkili olacağı belirtilmiştir.

Koçyiğit vd., (2022) çalışmalarında, kamu hastanesinde stok yönetimi ve mutemetlik işlemlerine ilişkin iç kontrol sistemi uygulamalarını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, kamu hastanesinde stok yönetimi ve mutemetlik işlemlerde mevzuat ve yazılı prosedürlere uygun şekilde hareket edilmeye çalışıldığı, yönetim tarafından süreçlerin kontrol ve takip edilmeye çalışıldığı fakat hastanenin etkin iç kontrol sistemi uygulamalarında bazı eksikliklerin olduğu ifade edilmiştir.

Erdoğan ve Özçelik (2022) çalışmalarında, perakende sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde iç kontrol sisteminin COSO standartlarına uyumlarının değerlendirilmesi ve COSO standartlarına uyum düzeyinin şirket türü ve iç denetim biriminin varlığı yönünde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemişlerdir. Araştırma neticesinde, iç kontrol sistemlerinin kontrol ortamı ve kontrol faaliyetleri bileşenleri açısından çok yüksek düzeyde olduğu, risk değerlendirme, bilgi ve iletişim ile izleme bileşenleri açısından ise yüksek düzeyde COSO standartları ile uyumlu olduğu tespit edilmiştir.

Demir ve Çiçekay (2021) çalışmalarında, iç kontrol sistemi ve iç kontrol sistemine yönelik ulusal ve uluslararası kurum ve düzenlemeleri teorik açıdan ele almışlardır. Araştırma sonucunda, ülkemizde iç kontrol ve iç kontrol sistemini tanıtan, süreçlerin aşamalarını tespit eden, sorumluluk alanlarını belirleyen hükümlere yer verildiği belirtilmiştir.

Kanca vd., (2021) çalışmalarında, 2019 yılı BIST (XKURY) endeksinde işlem gören 41 şirket üzerinde iç kontrol sisteminin finansal performansa etkisinin olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, finansal performans ile iç kontrol sistemi arasında doğrusal bir ilişki olduğu ve iç kontrollün işletmelerin finansal performansını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Savlı ve Akın (2021) çalışmalarında, Antalya Organize Sanayi Bölgesinde faaliyette bulunan 118 işletme üzerinde iç kontrol ve iç denetimin etkili bir biçimde uygulanıp uygulanmadığını araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, muhasebe denetiminde, iç kontrol ve iç denetimin işletme açısından önemli bir noktada olduğu ve işletmelerin iç kontrol ile iç denetime daha fazla önem vermeleri gerektiği belirtilmiştir.

Hanoon vd., (2021) çalışmalarında, Irak bankacılık sektörünün iç kontrol bileşenleri ile finansal performans arasındaki etkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, iç kontrol bileşenlerinin finansal performans üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Korga ve Aslanoğlu (2020) çalışmalarında, bankalarda iç kontrol sisteminin etkinliğini değerlendirmek ve iç kontrol sisteminin risk yönetimi üzerinde etkisinin olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, risk değerlendirme ve kontrol faaliyetleri unsurlarının risk yönetimi üzerinde etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Söylemez ve Eskin (2020) çalışmalarında, Edirne ve Çanakkale ili meyve-sebze hâllerindeki işletmeler üzerinde iç kontrol yeterliliğini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, işletmelerde eğitim seviyesi yükseldikçe iç kontrol etkinliğinin arttığı, fazla personel çalıştıran işletmelerin iç kontrol puanının daha yüksek olduğu, faaliyet sürelerine göre iç kontrol sistemi puanları arasında farklılık olmadığı belirlenmiştir. İşletmelerin hukuki yapılarında ise sermaye şirketlerinin iç kontrol sistemi puanının daha yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Yüksel ve Teker (2020) çalışmalarında, İstanbul'da bulunan 21 ilçe belediyesinde usulsüzlük ve yolsuzluk gibi olumsuz olayları engellemek ve finansal ve finansal olmayan her türlü işlemlerin kontrolünü sağlamak için iç kontrol sisteminin stratejik yönetim üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, iç kontrol sisteminin üst yönetici tarafından kurgulanması ve iç kontrol sisteminin tüm bileşenlerinin birlikte yürütülmesi gerektiği, ayrıca kurumsal risk çalışmaları, prosedürlerin belirlenip kurumsal raporların yayınlanması, ön mali kontrol çalışmalarının yapılması ve işletmede iç denetçilerin çalıştırılması gerektiği konularına önemin verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Öndeş ve Çiftçi (2020) çalışmalarında, Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinde faaliyet gösteren işletmeler üzerinde iç kontrol sistemi ile stok yönetimi arasında bir ilişkinin olup olmadığını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, stok yönetimi ile iç kontrol sistemi arasında

pozitif güçlü bir ilişki olduğu ve iç kontrol sisteminin stok yönetimini anlamlı oranda etkilediği tespit edilmiştir.

Hacıhasanoğlu ve Çağlı (2020) çalışmalarında, 119 devlet üniversitesinde 200 iç denetim birimi çalışanı üzerinde iç kontrol sisteminin kurumsallaşma üzerinde bir etkisinin olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, devlet üniversitelerinin iç kontrol sistemi ile kurumsallaşma düzeyi arasında yüksek oranda bir ilişki olduğu ve iç kontrol sisteminin kurumsallaşma düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir.

Güneş ve Dursun (2019) çalışmalarında, havayolu sektöründe faaliyet gösteren ve yasal olarak iç kontrol sistemine sahip olması zorunlu olan bir işletmede SWOT analizi yöntemi ile iç kontrol sisteminin etkinliğini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, SWOT analizinin üst yönetim tarafından uygulandığı fakat daha önce iç denetim çalışmalarında uygulanmadığı tespit edilmiştir.

Gökçen ve Tipi (2019) çalışmalarında, BİST İmalat sektöründe bulunan 179 işletme üzerinde meydana gelebilecek hileleri önlemede iç kontrol sisteminin etkisini ele almışlardır. Araştırma sonucunda, etkin bir iç kontrol sisteminin ortaya çıkabilecek hilelerin önlenmesinde önemli etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Polat ve Güneş (2019) çalışmalarında, TRC3 bölgesi; “Batman, Mardin, Siirt ve Şırnak” illerinde aile şirketleri üzerinde kurumsal yönetim ilkeleri ile kurumsal risk yönetimi ve iç kontrol sistemi arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, aile şirketlerinin kurumsallaşma aşamasında kurumsal yönetim ilkeleri, kurumsal risk yönetimi ve iç kontrol sistemi uygulamalarına daha fazla yer vermeleri gerektiği belirtilmiştir.

Gökçen ve Tahtlı (2019) çalışmalarında, İstanbul ilinin Pendik ilçesindeki alışveriş merkezlerinde faaliyet gösteren 248 işletmede etkin bir iç kontrol sisteminin işletmelerdeki hileleri önlemedeki rolünü araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, iç kontrol sistemi ile hilelerin önlenmesi arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Odek ve Okoth (2019) çalışmalarında, Kenya’da dağıtım şirketleri üzerinde iç kontrol sistemlerinin şirketlerin finansal performansı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, iç kontrol sistemi unsurları ile finansal performans arasında negatif bir ilişkinin olduğu belirtilmiştir.

Karim vd., (2018) çalışmalarında, Malezya’da madeni yağ işletmelerinde uygulanan envanter ve standart prosedürlerde bir eksiklik olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırma neticesinde stok kontrolünde ortaya çıkan sorunların iç kontrol sisteminin eksikliğinden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Şapçılar vd., (2018), Isparta turizmi üzerinde iç kontrol sistemi bileşenlerinden olan bilgi ve iletişim ağının olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, iç kontrol sisteminin uygulanmadığı ve uygulanmasına yönelik bir girişimin bulunmadığı, bilgi ve iletişim ağının olmadığı, bilgi ve iletişimin öneminin farkında oldukları, bilgi ve iletişim ağının olmamasının turizmi her açıdan olumsuz etkileyeceği belirtilmiştir.

Dursun ve Dal (2017) çalışmalarında, Tekstil sektöründe 140 çalışan üzerinde iç kontrol sisteminin etkinliğinin belirlenmesine yönelik bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda, iç kontrol sistemlerinin etkinliğini değerlendirmede üst yönetme bağlı birimin COSO modelinin bileşenlerini dikkate alarak, sürekli çalışmaların yapılması ve bu çalışmaların raporlanması gerektiği ifade edilmiştir.

Literatüre bakıldığında iç kontrol sistemi konularında birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Ulusal ve uluslararası yazın çalışmalarda iç kontrol sistemi hakkında genellikle

sektörlerdeki önemi, etkinliği, iç kontrol sisteminin kurumsallaşma ve finansal performans üzerindeki etkisi, iç kontrol ve kurumsal risk yönetimi ilişkisi, işletmelerde uygulanan iç kontrol sistemlerinin COSO standartlarına uyum düzeyi ve iç kontrol sistemlerinin hileleri önlemedeki rolü gibi konuların ele alındığı görülmektedir. İlgili çalışma literatür çalışmalarıyla benzerlik göstermekte olup iç kontrol bileşenlerin alt unsurları olan kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim bileşenlerini birlikte konu edinen çalışmaların olmaması çalışmanın gerekliliğini oluşturmuştur. Araştırmanın literatüre katkı sağlaması hedeflenmektedir.

İç Kontrol Sisteminin Tanımı, Amacı ve Önemi

İç kontrol; muhasebe verilerinin doğru kayıtlara intikali, finansal tabloların zamanında hazırlanması, hile ve hataların tespiti ve önlenmesi, işletmeye ait olan varlıkların korunması, sürekliliğin sağlanması ve belirlenen amaçları gerçekleştirmek için hissedarlar tarafından uygulanan belirli prosedür ve kurallar bütünüdür (Travinska, 2014). Diğer bir ifadeyle yönetim kurulu, üst yönetim ve diğer çalışanları tarafından etkilenen ve faaliyetlerde verimliliği sağlamak amacıyla makul güvence vermeye yönelik oluşturulan bir işlemdir (COSO, 2013). İç kontrol risk değerlendirmesini içerir, olası riskleri değerlendirir ve işletmenin kontrol faaliyetleri, çalışanların iletişim ve bilgi sistemleri, izleme, raporlama ve iç denetim faaliyetlerinde kilit rol oynar (Giang & Dung, 2022). İç kontrol, işletmelerin iç ve dış paydaşlarının iç kararlarıyla ilgili kontrol, raporlama ve raporlama standartlarını karşılamasını sağlayan bütünsel bir süreçtir (Liu ve diğerleri, 2022).

2000'li yıllarda ortaya çıkan ve tüm dünyayı sarsan muhasebe skandalları, yolsuzluk ve iflaslar, finansal tabloların niteliğini, denetim kuruluşlarına ve denetim işlevlerinin güvenilirliğini, kurumsal yönetimin etkinliğini ve yatırımcıların söz konusu işletmelere olan güveni derinden sarsmıştır (Rezaee, 2005). Bu kapsamda, finansal tabloların hazırlanmasında ortaya çıkan başarısızlık ve hileler genelde zayıf iç kontrollere dayandırılmıştır (Agrawal & Chadha, 2005). Bu tür sorunları ve denetim skandalları önlemek için yeni yasal düzenlemelere ve değişikliklere gereksinim duyulmuştur (Tetik & Karaca, 2021). İşletmelerde ortaya çıkan usulsüzlükler ve faaliyetlerde etkin olmayan iç kontroller, çok sayıda yolsuzluk, performans düşüklüğü ve işletme kaynaklarının israfına yol açmıştır (Yeoh, 2020). İşletmelerde denetim unsurunun etkinliği ve verimliliği kadar iç kontrollerinde işletmelerin faaliyetine ve itibarına değer kattığı ortaya çıkmıştır (Moussalli ve diğerleri, 2012). İşletmelerin risk yönetimi konusunda önleyici tedbirler alması gerekmektedir. Yatırımcıların şeffaf bir şekilde finansal raporlama yapmasını sağlamak ve olumsuz olayların meydana gelme olasılığını azaltmak ve güveni kazanmak, öz disiplini geliştirmek ve yönetim performansını iyileştirmek vb. durumlar için iç kontrol muhasebe alanında kritik stratejilerden biri hâline gelmektedir (Huang & Huang, 2020); (Tan ve diğerleri, 2020); (Gallardo-Vázquez & Lizcano-Álvarez, 2020); (Myšková & Hájek, 2019).

İşletmelerde verimli bir iç kontrol sistemi hem personelin hem de yöneticilerin sorumluluklarını yerine getirmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. İç kontrol sisteminin etkin olarak çalışması sonucunda; yolsuzlukların bertaraf edilmesi ve işletme çalışanları tarafından yanlış kararların alınmasında hayati öneme sahiptir. Bu açıdan iç kontrol sistemi uygulanırken doğru zamanda doğru yerde uygulanması önemlidir (Aksoy, 2007). İç kontrol sistemi finansal tabloların güvenilirliğini, anlaşılabilirliğini ve muhasebe verilerinin kontrolüne yönelik yeni hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlar (Dabbağoğlu, 2009). Diğer bir ifadeyle etkili bir iç kontrol sistemi; işletmeyi tüm yönleriyle olumlu etkiler. Performansı artırır ve suistimalleri, hile ve hataları en aza indirmeye yardımcı olur. Özellikle işletmelerin belirlenen hedeflere ulaşmada ve sürdürülebilirliği sağlamada iç kontrol sisteminin önemi yadsınamaz (Alabdullah, 2021); (Vu & Nga, 2022). İç kontrol sistemlerinin yolsuzluğu önlemede etkili olduğu yapılan çalışmalar göstermektedir. Özellikle adli muhasebecilerin iç kontrol sistemine büyük ölçüde

güvenmeleri bunun bir göstergesi niteliğindedir (Burzinji ve diğerleri, 2022); (Akinbowale ve diğerleri, 2023). Etkin bir iç kontrol sistemi hissedarların çıkarıcı davranışlarını sürekli engellemekte ve işletmelerin yatırım faaliyetlerini kolaylaştırarak oluşan maliyetleri en aza indirmektedir (Wang ve diğerleri, 2022).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte faaliyetlerde artan çeşitlilik ve beraberinde muhasebe işlemlerinde yaşanan karmaşıklıklar işletme yönetiminin süreçleri doğrudan ve etkin kontrol edebilmesini imkânsız kılmaktadır. Yönetim, söz konusu olumsuzlukları uygulayacağı iç kontrol mekanizmalarıyla önleyebilir.

İç kontrol, faaliyetler kapsamında yapılan işlemlerin yasa ve mevzuatta uygun olarak yürütülmesini ve işletme tarafından belirlenen hedefleri başarıyla gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (Rezaee, 1995). Bir işletmede etkin olarak uygulanan iç kontrolün birtakım amaçları bulunmaktadır (Erdoğan S. , 2009);

- İşletme faaliyetlerinde etkinliği ve verimliliği artırmak,
- Yönetimin politika ve kurallara olan bağlılığını sağlamak,
- Varlıkları korumak ve kayıpları önlemek,
- Muhasebe verileri, finansal tabloları ve raporlamaların güvenilirliğini oluşturmak,
- İşletmenin belirlenen amaç ve hedeflere ulaşılmasını sağlamak, şeklinde belirtilmiştir.

Doğru zamanda ve etkin olarak uygulanan iç kontrol sisteminin işletmelere sağladığı birçok faydalarda mevcuttur. Bunlar (Hatunoğlu ve diğerleri, 2012);

- İşletme faaliyetlerinin verimliliğini sağlamak için doğru ve güvenilir veriler oluşturmak,
- İşletmede belirlenen kurallar ve politikalar kapsamında çalışanların uygun olarak davranıp davranmadığını tespit etmek,
- İşletme yönetiminin isteği doğrultusunda işletmede bulunan varlıkların çalınma, kaybolma, amacı dışında kullanılmasını engellemek için gerekli tedbirleri almak,
- İşletmeye ait olan varlıkların en üst düzeyde korunmasına yönelik sistemlerin geliştirilmesi ve kaynakların israfını önlemek, şeklinde sıralanabilir.

İç kontrol sisteminin etkinlik düzeyinin artırılması ve her daim iyileştirilmesi hile risklerinin önlenmesinde önemli bir savunma aracıdır (Kumuthinidevi, 2016). Bu açıdan işletmelerde yer alan kontrol sistemi hata ve hilelerin tespit edilmesinde ve gerekli tedbirlerin alınmasında bir rehber niteliğindedir (Vijayakumar & Nagaraja, 2012). İç kontrol sistemine yapılan yatırımlar firmaların uzun vadeli değer yaratmasına yardımcı olur (Lai ve diğerleri, 2020). İç kontrol sisteminden gerekli verimin alınması ise faaliyet ve işlemlerin özelliklerine göre uygulandığında sağlıklı sonuçlar elde edilebilir (Jokipii, 2010).

İç kontrol sistemi beş unsurdan oluşup birbiriyle ilişkilidir. Söz konusu unsurlar; “kontrol ortamı”, “risk değerlendirme”, “kontrol faaliyetleri”, “bilgi ve iletişim”, “izleme” den oluşmaktadır (Vasicek ve diğerleri, 2010).

Kontrol Ortamı Unsurunun Tanımı ve Önemi

İç kontrol sistemi unsurlarından ilki kontrol ortamı olup diğer bileşenlerin ana temelini oluşturur (Klamm & Watson, 2009). Söz konusu kontrol ortamı, faaliyetlerin yönetilmesi aşamasında hissedarların sergilediği iş ahlâkı ve felsefesi çalışan ve paydaşları etkilemektedir. Kontrol ortamı bileşenin etkili olması diğer tüm bileşenleri güçlendirmektedir. Aksi durumda ise diğer bileşenleri zayıflatır (Moeller, 2013).

İşletmenin faaliyet ve süreçlerin doğru yönetilmesinde ve takibin sağlanmasında temel adım güçlü kontrollerin oluşturulmasıdır. Bu durumda kontrol ortamı unsuru ancak iç kontrol

sistemi aracılığıyla fonksiyonlarını yerine getirmektedir. Bu kapsamda etkin bir iç kontrol sistemi (Arens & Loebbecke, 1997);

- Etkin ve zamanında doğru ve güvenilir bilgiye ulaşılması,
- Hazırlanan finansal raporlamalarda hata ve hilelerin derecesini minimum seviyeye indirilmesi,
- İşletme kapsamında yapılan işlemlerin güven içerisinde yapılabilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Faaliyet ve süreçlerin yürütülmesinde karşılaşılan olumsuz durumların ortadan kaldırılmasında işletme yönetimine gerekli desteği sağlar (Arens & Loebbecke, 1997). Dolayısıyla “iç kontrol sistemi” sağlam olursa kontrol unsurunun etkinliği de sağlam olur. Yani, değişimin bu denli hızlı yaşandığı günümüzde işletmelerin rekabet avantajını elde edebilmeleri için sürekli kendilerini güncellemeleri gerekmektedir. Bu değişimin olumlu ve olumsuz yönlerinin takip edilmesi etkin bir kontrol ortamının yönetim tarafından sağlanmasıyla ilişkilidir. Tüm bunlarla birlikte, rekabet koşullarında etkin ve verimli bir işgücü potansiyelinin kazandırılması, karlılığın artırılması, çalışan verimliliğinin sağlanması kontrol ortamının varlığı ile mümkündür.

Kontrol ortamı unsuru, işletme yönetiminin belirlediği hedeflere ulaşmada makul güvence sağlayarak gerekli önlemlerin alınmasını planlar ve tüm birimlere yönlendirir (Özbek, 2012). Kontrol ortamı, işletmenin faaliyet ve süreçlerinde verimliliği artırarak yönetimin başarıya ulaşmasına katkı sağlar. Aynı zamanda güçlü kontrol ortamının varlığı, hata ve hilelerin tespit edilmesinde, işletmenin kurumsal şeffaflığın ve itibarın sağlanmasında faydası büyüktür (Güner, 2009). Ayrıca yönetim kurulunun, üst yönetimin ve sahiplerinin; strateji, etik değerler, süreç, yönetim tarzı, mevcut olan kontrollerin değerlendirilmesi ve kontrolün önemine ilişkin görüşleri sergilemektedir (Ernst & Young, 2002). Kontrol ortamı ayrıca dürüstlük ve etik değerler, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesi, yönetimin performans değerlendirme yöntemleri, yetki ve sorumlulukların dağılımı, işletmenin insan kaynaklarını yönetmede uyguladığı strateji ve prosedürleri yansıtmaktadır (Hall, 2010).

İşletmelerde uygulanan kontrol unsurunun başarı olması işletmenin geçmişi, etik değerleri ve yönetim tarzıyla alakalıdır (Chan ve diğerleri, 2021). Kontrol ortamının alt unsurları olan ilkeler, bir işletmede iç kontrol yapısının etkin yürütülmesine ve belirlenen amaçlara ulaşılmasına yardımcı olmaktadır (COSO, 2013). Committee of Sponsoring Organizations (COSO) modelinde kontrol ortamını oluşturan ilkeler;

- “Etik değerler ve Dürüstlük”,
- “Yönetim Kurulunun İç Kontrol Faaliyetlerini Gözetim Sorumluluğu”,
- “Yetki ve Görev Dağılımlarının Oluşturulması”,
- “Yetkinliklerin değerlendirilmesi”,
- “Yetki ve sorumlulukların belirlenmesi”, gibi unsurları kapsamaktadır (Young, 2014).

Bilgi ve İletişim Unsurunun Tanımı ve Önemi

İşletmelerde faaliyet ve süreçlerin kontrol edilmesinde doğru bilgilerin elde edilmesi ve etkin bilgi sistemlerinin oluşturulması önemlidir. Dolayısıyla işletmeler, tüm birimlerde görevli olan personellerin kararlarının değerlendirilmesinde, hizmetlerin yerine getirilmesinde, çalışanların performanslarından gerekli verimliliğin alınmasında faaliyet alanına elverişli ve doğru iletişim sistemine sahip olmaları gerekir (Arslan, 2012). Yönetim bu unsurlara istinaden, iç ve dış iletişimlerini doğru, verimli, güvenilir ve zamanında sağlıklı şekilde kurmak ister (Çalışkan & Çiftçi, 2017). Bilgi ve iletişim, iç kontrolün diğer bileşenlerinin ana direğidir (Roberts & David, 2020).

Etkin iç kontrol sisteminin kurulması, belirlenen hedeflere ulaşılması ve faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi aşamasında doğru bir iletişim sürecine gereksinim duyulur. Bu süreçte çalışanların görevlerini doğru şekilde yerine getirebilmeleri adına işletme içinde bilginin anında sınıflandırılması, kaydedilmesi ve ilgililere duyurulması gerekmektedir (COSO, 2013). Bilgi ve iletişim fonksiyonu, etkili bir kontrol ortamının varlığı için önemlidir. İşletmeler strateji, plan, risk, kontrol çevresi, kontrol faaliyetleri ve performanslar belirli zamanlarda ve belirli şekillerde üst yönetimden en alt kişilere kadar gerekli bilgiler paylaşılmalı ve çalışanlarla yöneticiler arasında düzgün bir iletişim ağı sağlanmalıdır (Understanding Internal Controls, 2009).

İşletmelerde “iç kontrol sistemi” etkin olsa da üst-ast arasında sağlıklı bir bilgi akışı mevcut değilse iç kontrolün verimliliğinden söz etmek mümkün değildir (Cömert, 2013). İhtiyaç duyulan bilginin zamanında elde edilmesi ve ilgililere ulaştırılması kapsamında bilgi ve iletişim büyük önem taşımaktadır (Yavuz, 2002). Dolayısıyla ilgili tarafların mevcut sorumluluklarının farkında olmasını sağlayan ve yönetimin tüm süreçlerde doğru kararlar almasına yardımcı olan bir bilgi iletişim sisteminin kurulması hayati bir öneme sahiptir (Rittenberg ve diğerleri, 2007). Ayrıca, finansal ve finansal olmayan bilgileri içeren raporlamalar üretmesi bakımından iç kontrol hedeflerinin gerçekleştirilmesi için önem arz etmektedir (European Commission, 2006).

İşletmelerde birimler arası bilgi ve iletişim noksanı, sürekliliği etkilediği kadar karlılığa ve çalışan performansına olan etkisi de fazladır. Faaliyetlerde büyüme ve hedeflere ulaşma, istikrarı sağlama ve karlılığı koruma kontrollerinin yanında bilgi akışı için gerekli olan alt unsurların kurulması önemlidir. Bu açıdan işletme içindeki tüm oluşumların bilgi ve iletişim sistemleri içerisinde barınması gerekir. Çünkü çalışanların sorumluluk bilincini anlamaları ve gerekli performansı sağlamları iyi bir iletişim kanalı ile mümkündür.

İşletmedeki bilgi süreçlerinin değerlendirilmesinde dört temel kriter söz konusudur. Bunlar (Usul, 2015);

- İç ve dış bilgilere doğru ve zamanında ulaşılması ve performansla ilgili değerlendirmelerin üst yönetime iletilmesi,
- Görev ve sorumluluk bilincinin yerine getirilmesi için kişilere bilgilerin düzgün ve zamanında aktarılması,
- Bilgi süreçlerinin aralıklarla değerlendirilmesi,
- İşletmen yönetiminin bilgi akış sistemine pozitif tutum sergilemeleri, şeklinde belirtilmektedir.

Verimli ve etkin iç kontrol sistemi için; bilgilerin zamanında, anlaşılabilir, ulaşılabilir, kaliteli ve güvenliği doğrulanabilir bilgilerin sağlanması günümüz işletmeler için önem teşkil etmektedir. Bilgi ve iletişim faaliyetlerine yönelik “COSO” kapsamında bilgi ve iletişim ilkeleri şu şekilde sınıflandırılmaktadır;

- “Bilgilerin oluşturulması ve değerlendirilmesi”,
- “İşletme içi bilgi iletişim süreçleri”,
- “İşletme dışı bilgi iletişim süreçleri”, şeklindedir (COSO, 2013).

Kontrol Ortamı ile Bilgi ve İletişim Unsurlarının Çalışan Verimliliği Üzerindeki Etkisi

İç kontrol sistemini kurmak isteyen yönetim; olası riskleri önlemek, muhasebe verilerinde karmaşıklığı gidermek, faaliyetlere ilişkin değerlendirmeleri sağlamak, çalışan performansını artırmaya yönelik güncellemeleri takip etmek, çalışan ve yönetim arasında bilgi akışını sağlamaya yönelik gerekli alt yapıları oluşturmak ve süreçlerin doğru yönetilmesi adına kontrol ve diğer usul ve yöntemleri hayatta geçirmeleri gerekir. İşletmelerde muhasebe ve diğer

işlemlerin doğru, uygun ve güvenilir bir şekilde yürütülmesi karşısında gerekli tüm kontrollerin devreye girmesi önemlidir. İnsan faktörünün olduğu her yerde hata ve hile kaçınılmazdır. Bu olumsuz durumların önlenmesi iç kontrol sisteminin uygulanmasıyla mümkündür. İç kontrol sisteminin tüm bileşenleri birbiriyle ilişkili olup, ilk adım kontrol ortamının oluşturulmasıdır. Daha sonra süreçlerin sağlıklı yürütülmesi aşamasında bilgi ve iletişim bileşeni önem taşımaktadır. Bir işletmede bu bileşenlerinin eksikliği hilelerin doğmasına ve çalışanın verimliliği üzerindeki etkisinin azalmasına zemin hazırlar.

İç kontrol sistemi insanlardan etkilenen süreçtir. Dolayısıyla işletme bünyesinde yer alan üst birimden en alt birime kadar kişiler iç kontrolün parçasıdır (Şaşmaz & Çiftçi, 2017). İç kontrol sistemi, finansal ve çalışan verimliliği üzerinde önemli rol oynar (Masanja, 2018). İşletmeler kurumsal risk yönetiminin her aşamasında, iç kontrol sisteminin tüm bileşenlerine ihtiyaç duyar. Özellikle süreçlerin akışında kontrol ortamı ile faaliyetlerin sağlıklı yönetilmesinde bilgi ve iletişim unsuru merkezi konumdadır (Cendrowski & Mair, 2009).

Kontrol ortamının varlığı, kurumsal yönetim uygulamalarının etkin şekilde işlemesine ve olası hilelerin tespit edilmesine fayda sağlar (Mensah ve diğerleri, 2003). Ayrıca, çalışanların bilincini etkileyerek işletmenin gidişatına yön verir (Anthony, 2004).

İşletmeler, ekonomik bağlamda sürekli faaliyetlerde çeşitliliğe gitmektedirler. Bu ekonomik büyüme zamanla tüm birimlerde karmaşıklığa yol açmaktadır. Bu aşamada işletme yönetiminin temel amacı; ekonomik gelişmenin yanında olası risklere karşı sürekliliği sağlamaları ve istikrarlı bir büyüme için uygun ve doğru kontrol ortamları oluşturmaları gerekmektedir. Uygun ortam sağlandıktan sonra işletme yönetimi tarafından belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi için çalışanlarla iletişim içerisinde bulunmaları ve ilgili bilgileri paylaşmaları önemlidir (Savlı & Akın, 2021). İşletme içerisinde mevcut olan birtakım sorumlulukların uygun şekilde yerine getirilmesi aşamasında gerekli olanakları sağlayan etkili bir iletişim ağının varlığıdır (Graham, 2008). Dolayısıyla belirlenen hedeflerin ve gerekli performansın elde edilmesi adına kontrol ortamı kapsamında bulunan tüm ilgililere bilgilerin zamanında ve doğru bir şekilde aktarılması pozitif sonuçlara neden olacaktır (Karakaya, 2016). Tüm bunlarla birlikte, kontrol ortamının yanında çalışanların verimliliğine etki eden bilginin paylaşılmasıdır. Bilgi akışının olmadığı bir işletmede ekonomi anlamda büyümeden söz edilemez.

İşletmelerde olası risklerin ve diğer sorunların çözümü için etkili iç kontrol sisteminin varlığı şüphesiz tartışılmaz. İç kontrol sistemi aracılığı ile verimli bir kontrol ortamı sağlanmalı ve gerek işletme içi gerekse de işletme dışından etkin bir iletişim ağı kurulmalıdır. Bu durum, işletme sürekliliği için hayati öneme sahiptir. Yönetim, kontrol ortamı kapsamında faaliyetlerle ilgili bilgilerin çalışanlar aracılığı ile olumlu sonuçlar doğurabileceği ve her sorunu çözmeye hazır olduklarına dair çalışanları ikna etmeleri gerekir. Yönetim tarafından bu tür davranışlar sergilendikten sonra riskleri belirlemek ve performansı yükseltmek adına destekleyici teknolojik değişimler takip edilmeli ve gerekli görülmesi durumunda uygulamalıdır (Marchetti, 2012).

Çalışanların iş görme performansı kapsamında kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim yaşamsal bir öneme sahiptir. İşletmeler finansal ve çalışan verimliliğini arttırmaya yönelik işletme içi işler kadar işletme dışı işlerle ilgili doğru bir bilgi ve doğru bir iletişim kurmaları gerekmektedir (Akyel, 2010). Bilgi ve iletişim unsuru, iç kontrol sisteminin etkin yürütülmesinde, çalışanların sorumluluk bilincini geliştirmelerinde ve işletme hedeflerinin gerçekleştirilmesi kapsamında önemlidir (Tarantino, 2006). Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma aşamasında devreye etkin bir kontrol ortamı önemli rol oynamaktadır. Kontrol ortamının sağlanması ise etkin ve verimli bir iç kontrol sistemiyle ilişkilidir.

İşletme süreçlerinin etkin yönetilmesi kapsamında en kritik noktalardan biri yönetici ve personel arasında yaşanan iletişim kanallarıdır. İşletme çalışanları tüm görev ve sorumluluklarını düzgün şekilde yerine getirmeleri aşamasında üst yönetimden net ve açık mesajlar almaları gerekir (INTOSAI GOV 9100, 2004). Dördüncü unsur olan bilgi ve iletişim, iç kontrol sistemi bünyesinde kontrol ortamı gibi önemli bir etkiye sahiptir. İşletme kapsamında belirlenen strateji ve kuralların ilgili çalışanlara iletilmesi, günlük işlemlerle ilgili bilgilerin aktarılması, sorun ve yanlışların belirlenmesi vb. hususlar bilgi ve iletişim sisteminin verimli işleyişiyle alakalıdır. Çalışanların kontrol ortamlarına uyum sağlamaları ve sorumluluklarını aktarırken ne gibi bir iletişim içerisinde bulunmaları gerektiğini bilmeleri önemlidir (DiNapoli, 2010). Bu süreçte verimli bir faaliyet yönetimi için kontrol ortamıyla birlikte bilgi ve iletişim sisteminin en üst seviyedeki yönetim biriminden en alt seviyedeki kişileri kapsayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Tüm birimlerde işletme yönetimi ve çalışanların performanslarının takip edilmesi ve değerlendirilmesi, alınan kararların doğruluğunun tespiti, çalışanların memnuniyeti ve faaliyetlerin verimliliği gibi durumların kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim fonksiyonlarına sahip olması yönünde bir gereklilik olduğu belirtilmektedir. Yani, uygun bir kontrol ortamı ile sağlıklı bir bilgi iletişim işletme faaliyetlerini her yönden olumlu etkileyeceği göz ardı edilmemelidir.

Çalışanlarla iletişim kurulması her açıdan önemlidir. Çünkü süreçlerin etkin yönetilmesi ve verimliliğin sağlanması çalışanların sergileyeceği performansla ilişkilidir. Bu bakımdan, işletme yönetiminin çalışanlarla güçlü bir bağ kurması için gerekli tüm koşulları sağlamaları gerekir. Tüm bunlarla birlikte, çalışanlarla sıkı bir iletişim memnuniyeti ve motivasyon her alanda başarıyı etkiler. Diğer bir ifadeyle, çalışanlardan elde edilecek performans yönetimin sergileyeceği davranışla doğru orantılıdır. Yönetim, işletme sürekliliği için maliyet faktörlerini ikinci planda tutmaları elzem bir durumdur. Bu süreklilik ise çalışanlar arasında güçlü bir iletişimle mümkündür. Yönetim kapsamında da etkin bir kontrol ortamının varlığı diğer faktörleri üzerinde büyük etkiye sahip olacaktır.

Araştırma Modeli

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın yöntemi, amacı, güvenilirlik analizi ve bulgular yer almaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Gelişen teknoloji, küreselleşme ve rekabet koşulları ister istemez işletmeleri çeşitliliğe yönlendirmiştir. Dolayısıyla işletmelerin sürdürülebilirliği sağlamaları için bu değişimlere ayak uydurması bir ihtiyaçtan ziyade artık bir zorunluluk hâline gelmiştir. Bu koşullar kapsamında işletmelerde faaliyet ve süreçlerin doğru yönetilmesinde kontrol sistemi önem taşımaktadır. İşletme içerisinde verimli iç kontrol sistemi risklerin değerlendirilmesinde, doğru raporlamada ve en önemlisi çalışan verimliliğini sağlanmada kilit rol oynamaktadır. Çalışmadaki temel amaç, işletmeler nezdinde hayati öneme sahip olan iç kontrol sisteminin alt unsurları olan kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurlarının çalışan verimliliği üzerinde etkisi olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma evrenini İstanbul ilinde üretim yapan beyaz yakalı çalışanlar oluşturmaktadır. Beyaz yakalı çalışanların kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurlarından ne derece etkilendikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında, beyaz yakalı çalışanlara “Google Form” aracılığıyla e-posta adreslerine anket formu gönderilmiştir. Anket formu için gerekli etik izinler alınarak Google form üzerinden beyaz yakalı çalışanların yanıtlanması istenmiştir. Araştırmada kullanılan anket formunun hazırlanmasında literatürdeki çalışmalarından yararlanılmıştır. Anket formunda toplam 49 adet önerme bulunmaktadır. Önergeler için Beş’li (5) likert ölçeği kullanılmıştır. Anket formu 2 (iki) kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda; beyaz yakalıların demografik

özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Demografik özelliklerin tespitine yönelik 7 adet soru yöneltilmiştir. İkinci bölümde ise kontrol ortamı ile bilgi ve iletişimin çalışan verimliliğine olan etkisini değerlendirmek üzere toplam 42 adet soru yöneltilmiştir. Ankette 3 değişken için ayrı ayrı başlıklar hâlinde sorular ifade edilmiş olup “Kontrol Ortamı” için 22 adet, “Bilgi ve İletişim” için 9 adet, “Çalışan Verimliliği” için 11 adet soru yönetilmiştir. Anket soru formları toplam 61 beyaz yakalı tarafından yanıtlanmıştır. Yapılan değerlendirmelerde eksik ve hatalı cevaplar elenmiş olup ana kütleyi temsil eden beyaz yakalı sayısı 52 olarak tespit edilmiştir. Araştırmada veriler SPSS 22.0 istatistiksel paket programı vasıtasıyla bilgisayar ortamında; Regresyon ve Korelasyon testleri uygulanarak değerlendirilmiştir.

Kontrol ortamı ile Bilgi ve iletişimin çalışan verimliliğine ilişkin etkilerini ölçmek üzere 3 model değişken olan kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsuruna yönelik önermeler; “Hacıhasanoğlu ve Kaya (2018)”, “Aksoy (2005)”, “COSO (2013)” ve “Kurnaz (2020)” çalışmalarından faydalanmıştır. Çalışan verimliliğine ilişkin önermeler ise “Karakurum” (2005)’un doktora tezinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın Etik İzinleri

“İç Kontrol Sisteminin Çalışan Verimliliği Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Araştırma” adlı çalışmanın “İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler” etik kurulu raporunda olumlu olarak değerlendirilmiştir. Etik Kurulu kararı tarih ve sayısı: 21.05.2024- 28620 olarak izin alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde iç kontrol ortamının unsurlarından olan kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurlarının çalışan verimliliğine olan etkisi incelenmiştir. Ayrıca çalışmada kontrol ortamının bilgi ve iletişim unsurları üzerindeki etkisine de bakılmıştır. Bununla birlikte iç kontrol ortamının unsurlarından olan kontrol ortamı ve bilgi ve iletişim unsurları ile çalışan verimliliğinin demografik özelliklere göre farklılık olup olmadığı da tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada örneklem sayısı G*power programının 3.1.9.4 versiyonu kullanılarak belirlenmiştir. Kontrol ortamı ve bilgi ve iletişim unsurlarının çalışan verimliliği üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmada bağımsız değişken sayısının 2, güç değerinin 0.8, alfa hata payının 0,05 ve etki büyüklüğünün 0.2 olduğu durumda toplamda 52 örneklem ile analiz yapılabilir.

Ölçek Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Bu çalışmada kullanılan kontrol ortamı, bilgi ve iletişim unsurları ile çalışan verimliliği ölçekleri literatürde kullanılmış ve geçerlilik ve güvenilirlik değerleri sağlanmış olan ölçeklerdir. Bu ölçek maddeleri kullanılarak “Cronbach’s Alfa” katsayısı yöntemiyle alakalı ölçeklerin güvenilirlikleri tekrar ölçülmüştür. “Cronbach’s Alfa” katsayısı yönteminin (0,6) ve üstü olması hâlinde değişkenlerin tanımlanması ve ilgili değişkenlerin araştırma değişkenleri olarak analiz edilmesi uygun olacaktır (Akgül & Çevik, 2003).

22 sorudan oluşan kontrol ortamı, 9 sorudan oluşan bilgi ve iletişim unsuru ve 11 sorudan oluşan çalışan verimliliği ölçeğinin kullanıldığı bu çalışmada 52 kişiden elde edilen verilerle analizler yapılmıştır.

Tablo 1: Kontrol Ortamı Unsuru, Bilgi ve İletişim Unsuru ve Çalışan Verimliliği Ölçekleri için Güvenilirlik Analizleri

Ölçek	Cronbach’s Alpha	İfade Sayısı
Kontrol Ortamı Unsuru	0,958	22
Bilgi ve İletişim Unsuru	0,923	9
Çalışan Verimliliği	0,920	11

Cronbach's Alfa, Güvenilirlik değeri minimum 0,7'dir. Bu bilgiler doğrultusunda, 0,958 şeklinde elde edilen Cronbach's Alpha yöntemi ile geliştirilmiş olan Kontrol ortamı faktörü ölçeğinin yüksek güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir. Soruların tamamı analize tabi tutulduğunda ortaya çıkan değerler " $0,80 < \alpha < 1,00$ " aralığında olduğu için güvenilir olarak kabul edilmektedir.

Güvenirlik Analizi Sonrasında Araştırmanın Hipotezleri ve Araştırma Modeli

Kontrol ortamı ve bilgi iletişim unsurlarının çalışan verimliliğine ve kontrol ortamının bilgi ve iletişim unsurlarına olan etkisinin araştırıldığı bu çalışmada iki farklı regresyon modeli kurularak analizler yapılmıştır. Kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurlarının çalışan verimliliğine etkisi çoklu regresyon modeliyle, kontrol ortamının bilgi ve iletişim unsurlarına etkisi ise basit regresyon modeliyle analiz edilmiştir.

Kontrol Ortamı ve Bilgi İletişim Unsurlarının Çalışan Verimliliğine Etkisi

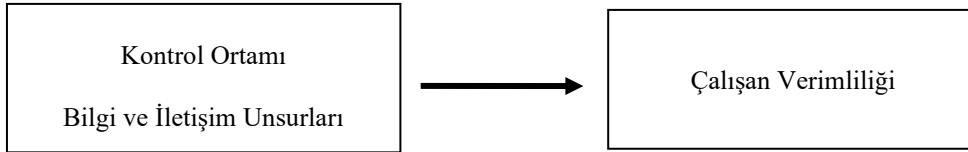
Kontrol Ortamı ile Bilgi ve İletişim Unsurlarının Çalışan Verimliliğine etkisini gösteren araştırma hipotezleri aşağıdaki şekilde oluşmuştur:

H₁: "Kontrol Ortamının Çalışan Verimliliği üzerinde anlamlı bir etkisi vardır".

H₂: "Bilgi ve İletişim Unsurlarının Çalışan Verimliliği üzerinde anlamlı bir etkisi vardır".

Kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurlarının çalışan verimliliği üzerindeki etkisine yönelik araştırma modeli araştırma hipotezine uygun olarak Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1: Araştırma Modeli

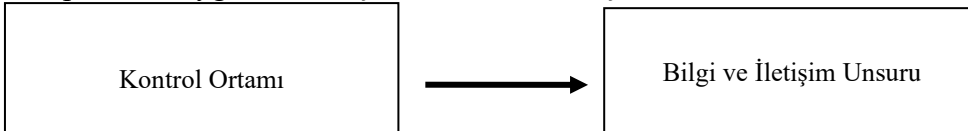
Şekil 1'de yer alan çalışan verimliliği değişkeni bağımlı değişken, kontrol ortamı ve bilgi ve iletişim unsurları değişkenleri ise bağımsız değişkenlerdir. Bu değişkenler araştırmanın amacı ve yöntem başlığı altında detayları verilen ölçeklerin kullanılması sonucunda anketle elde edilen verilerden oluşturulmuştur.

Kontrol Ortamının Bilgi ve İletişim Unsurlarının Etkisine Ait Araştırma Modeli

Kontrol Ortamının Bilgi ve İletişim Unsurlarına etkisini gösteren araştırma hipotezi aşağıdaki şekilde oluşmuştur.

H₁: "Kontrol Ortamının Bilgi ve İletişim Unsurları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır".

Kontrol ortamının bilgi ve iletişim unsurları üzerindeki etkisine ait araştırma modeli araştırma hipotezine uygun olarak Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2: Araştırma Modeli

Şekil 2'de yer alan bilgi ve iletişim unsurları değişkeni bağımlı değişken, kontrol ortamı değişkeni ise bağımsız değişkendir. İlk modelden farklı olarak kontrol ortamının bilgi ve iletişim unsurları üzerinde anlamlı bir etkisi olup olmadığı da test edilmiştir. Bu değişkenler araştırmanın amacı ve yöntem başlığı altında detayları verilen ölçeklerin kullanılması sonucunda anketle elde edilen verilerden oluşturulmuştur.

Değişkenler Arası İlişkiler: Korelasyon Analizi

Araştırma değişkenleri olan Kontrol Ortamı, Bilgi ve İletişim Unsurları ve Çalışan Verimliliği değişkenlerinin birbirleriyle olan korelasyon ilişkileri Tablo: 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri

		1	2	3
1	Kontrol Ortamı	1		
2	Bilgi ve İletişim Unsurları	,915**	1	
3	Çalışan Verimliliği	,303*	,283*	1

N= 52, *p<0,05, **p<0,01

(Tablo:2) değerlendirildiğine, kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurları arasında güçlü ve pozitif ($r=0,915$) bir korelasyon olduğu görülmektedir. Bu durumda kontrol ortamı değeri arttıkça bilgi ve iletişim unsurlarının da değerinin arttığı söylenebilir. Kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurlarının çalışan verimliliği ile arasındaki ilişkiler ise pozitif ancak zayıf bir ilişki ($r=0,303$ ve $r=0,283$) olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumda kontrol ortamı ve bilgi iletişim unsurlarının değeri arttıkça çalışan verimliliğinin de arttığı söylenebilir.

Hipotez Testleri: Regresyon Analizleri

Bu çalışmada, kontrol ortamının ve bilgi ve iletişim unsurlarının çalışan verimliliği üzerindeki etkisi çoklu regresyon analiziyle; kontrol ortamının bilgi ve iletişim unsurları üzerindeki etkisi ise basit regresyon analiziyle ölçülmüştür.

Hem çoklu hem de basit regresyon modellerinde öncelikle model anlamlılığını ölçen F testi sonucu incelenir. Modelin anlamlı olması durumunda basit regresyon modellerinde bağımsız değişkenin de anlamlı olduğu, çoklu regresyon modellerinde ise en az bir bağımsız değişkenin modelde anlamlı olduğu söylenebilir. Model anlamlılığı ölçüldükten sonra bağımsız değişkenlerin katsayılarının anlamlılığına bakılır. Çoklu regresyon modellerinde anlamlı olmayan bağımsız değişkenlerin olması durumunda bu değişkenler modelden çıkarılarak model tekrar çalıştırılır. Nihai model için bağımsız değişken katsayıları ve R^2 sonucu yorumlanır (Demir İ. , 2020). R^2 değeri bağımsız değişken veya değişkenlerin bağımlı değişkeninin yüzde kaçını açıkladığını belirten 0-1 arasında bir değerdir. R^2 değerleri için referans olarak “0,00” ile “0,25” değerler düşük, “0,25” ile “0,50” değerler orta, “0,50” ve üzerindeki değerler ise güçlü şeklinde tanımlanır (Henseler ve diğerleri, 2009).

Kontrol Ortamı ile Bilgi ve İletişim Unsurlarının Çalışan Verimliliğine Etkisi

Kontrol Ortamı ile Bilgi ve İletişim Unsurlarının Çalışan Verimliliği üzerindeki etkisi Çok Değişkenli Regresyon Analiziyle test edilmiştir.

Tablo 3: Kontrol Ortamı ile Bilgi ve İletişim Unsurlarının Çalışan Verimliliği Üzerindeki Etkisi

Çalışan Verimliliği		
	Beta	Sig.
Kontrol Ortamı	0,177	0,432
Bilgi ve İletişim Unsurları	0,022	0,915
Düzeltilmiş R2	0,054	
“N”	51	
“F”	2,429	
“Sig”	0,099	
“S.E.”	0,56684	

Tablo incelendiğinde modelin anlamlı olmadığı ($p>0,05$) görülmektedir. Bu durumda kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurlarının çalışan verimliliği üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı söylenebilir.

Kontrol Ortamının Bilgi ve İletişim Unsurlarına Etkisi

Kontrol Ortamının Bilgi ve İletişim Unsurları üzerindeki etkisi Basit Regresyon Analiziyle test edilmiştir.

Tablo 4: Kontrol Ortamının Bilgi ve İletişim Unsurları Üzerindeki Etkisi

Bilgi ve İletişim Unsurları		
	Beta	Sig.
Kontrol Ortamı	0,989	0,000
“R ² ”	0,837	
“N”	52	
“F”	251,280	
“Sig”	0,000	
“S.E.”	0,30064	

Tabloda görüldüğü üzere ilgili modelin anlamlı olduğu ($p<0,05$) görülmektedir. Bu durumda kontrol ortamının bilgi ve iletişim unsurları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Beta katsayısına bakıldığında bu etkinin pozitif olduğu görülebilir. R2 değeri incelendiğinde ise kontrol ortamı değişkeninin bilgi ve iletişim unsurlarının %83,7 gibi büyük bir kısmını açıkladığı görülebilir. Bu sonuç, kontrol ortamının bilgi ve iletişim unsurlarını iyi derecede açıklayan bir bağımsız değişken olduğu sonucunu gösterir.

Demografik Frekans Analizleri

Araştırmaya katılan beyaz yakalı çalışanların demografik özellikleri olan “cinsiyet”, “yaş”, “medeni durum”, “eğitim durumu”, “işletmedeki çalışma süresi”, “çalışma hayatındaki kıdem” ve “pozisyona” ilişkin sorulara verilen yanıtların dağılımı Tablo 5’te sunulmuştur. Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar sıklık ve yüzde olarak belirtilmiştir.

Tablo 5: Demografik Özellikler

Cinsiyet	Sıklık(N=52)	Yüzde
“Erkek”	28	53,8
“Kadın”	24	46,2
Yaş	Sıklık(N=52)	Yüzde
“18-25”	5	9,6
“26-33”	19	36,5
“34-41”	19	36,5
“42 ve Üzeri”	9	17,3
Eğitim	Sıklık(N=52)	Yüzde
“Önlisans ve Altı”	16	30,8
“Lisans”	29	55,8
“Lisansüstü”	7	13,5
Medeni Durum	Sıklık(N=52)	Yüzde
“Evli”	34	65,4
“Bekar”	17	32,7
İşletmedeki Çalışma Süresi	Sıklık(N=52)	Yüzde
“1 yıldan az”	7	13,5
“1-5 yıl”	17	32,7
“6-10 yıl”	12	23,1
“11-15 yıl”	9	17,3
“16 yıl ve Üzeri”	7	13,5
Çalışma Hayatındaki Kıdem	Sıklık(N=52)	Yüzde
“5 yıldan az”	17	32,7

“6-15 yıl”	19	36,5
“16 yıl ve üzeri”	16	30,8
Pozisyon	Sıklık(N=52)	Yüzde
“Çalışan”	16	30,8
“Orta/Alt kademe yönetici”	30	57,7
“Üst düzey yönetici”	5	9,6

Tablo incelendiğinde bütün demografik değişken gruplarında yeterli sayıda gözlem olduğu görülebilir. Yaş, Eğitim, Çalışma hayatındaki kıdem ve Pozisyon değişkenlerinde bazı gruplar bileştirilmiş ve her grupta yeterli sayıda gözlem sayısı olması sağlanmıştır.

Araştırma Ölçeklerinin Betimsel Özellikleri

Araştırma değişkenleri olan kontrol ortamı, bilgi ve iletişim unsurları ile çalışan verimliliği değişkenlerinin betimsel istatistik değerleri Tablo: 6’da sunulmuştur. Betimsel istatistik değerleri, değişkenlerin çeşitli istatistiksel sonuçlarını içerdiğinden değişkenleri anlamak açısından önemlidir.

Tablo 6. Ölçeklerin Betimsel Özellikleri

Araştırma Ölçekleri	“N”	“Ortalama”	“Std. Sapma”	“Minimum”	“Maksimum”
Kontrol Ortamı		3,0232	0,88540	1	5
Bilgi ve İletişim Unsurları	52	3,1838	0,95732	1	5
Çalışan Verimliliği		4,0624	0,58281	2,45	5

Tablo incelendiğinde en yüksek ortalamanın çalışan verimliliğinde olduğu görülebilir. Bu durumda çalışan verimliliği katılımcılar arasında yüksektir. Kontrol ortamı ve bilgi ve iletişim unsurlarının ortalamaları ise birbirine yakındır. Değerlerin 1-5 arasında değiştiği göz önünde bulundurulduğunda bütün değişkenlerde ortalama nispeten yüksektir.

Cinsiyet ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan Kontrol Ortamı, Bilgi ve İletişim Unsurları ve Çalışan Verimliliği değişkenlerinin katılımcıların cinsiyette göre anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

Tablo 7: Cinsiyet ve Araştırma ölçeklerine İlişkin Bulgular

“Grup Değişkeni”		“İstatistik Değerler”			“T-Test”	
“Cinsiyet”		“N”	“Ort.”	“Ss”	“t”	“Sig.”
Kontrol Ortamı	Erkek	27	3,035	0,912	0,103	0,918
	Kadın	24	3,009	0,874		
Bilgi ve İletişim Unsurları	Erkek	27	3,241	0,955	0,447	0,657
	Kadın	24	3,120	0,976		
Çalışan Verimliliği	Erkek	27	4,071	0,674	0,107	0,915
	Kadın	24	4,053	0,474		

Tablo sonuçları incelendiğinde araştırma değişkenlerinde cinsiyette göre “anlamlı” bir farklılığın ortaya çıkmadığı ($p>0,05$) görülmektedir. Bu durumda cinsiyet grupları arasında kontrol ortamı, bilgi ve iletişim unsurları ve çalışan verimliliğine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Yaş ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Analizler

Kontrol Ortamı, Bilgi ve İletişim Unsurları ve Çalışan Verimliliği değişkenlerinin yaş gruplarına göre anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir.

Tablo 8: Yaş ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Bulgular

“Grup Değişkeni”		“İstatistik Değerler”			“F-Test”	
“Yaş”		“N”	“Ort.”	“Ss”	“F”	“Sig.”
Kontrol Ortamı	“18-25”	5	3,591	0,860	1,188	0,324
	“26-33”	19	2,893	0,817		
	“34-41”	18	3,133	1,060		
	“42 ve Üzeri”	9	2,763	0,544		
Bilgi ve İletişim Unsurları	“18-25”	5	3,850	0,698	1,610	0,200
	“26-33”	19	3,072	0,979		
	“34-41”	18	3,319	1,075		
	“42 ve Üzeri”	9	2,778	0,582		
Çalışan Verimliliği	“18-25”	5	4,200	0,512	0,141	0,935
	“26-33”	19	4,081	0,546		
	“34-41”	18	4,010	0,664		
	“42 ve Üzeri”	9	4,051	0,605		

Tablo sonuçları incelendiğinde araştırma değişkenleri için yaş gruplarına göre “anlamli” bir farklılığın ortaya çıkmadığı ($p>0,05$) görülmektedir. Bu durumda farklı yaş grupları arasında kontrol ortamı, bilgi ve iletişim unsurları ve çalışan verimliliğine göre anlamli bir farklılık bulunmamaktadır.

Eğitim Seviyesi ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Analizler

Kontrol Ortamı, Bilgi ve İletişim Unsurları ve Çalışan Verimliliği değişkenlerinin eğitim seviyesi gruplarına göre anlamli olarak farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir.

Tablo 9: Eğitim Seviyesi ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Bulgular

“Grup Değişkeni”		“İstatistik Değerler”			“F-Test”	
“Eğitim”		“N”	“Ort.”	“Ss”	“F”	“Sig.”
Kontrol Ortamı	“Önlisans ve Altı”	15	2,879	0,951	0,590	0,558
	“Lisans”	29	3,141	0,893		
	“Lisansüstü”	7	2,844	0,736		
Bilgi ve İletişim Unsurları	“Önlisans ve Altı”	15	2,925	1,045	1,890	0,162
	“Lisans”	29	3,405	0,930		
	“Lisansüstü”	7	2,821	0,707		
Çalışan Verimliliği	“Önlisans ve Altı”	15	4,291	0,501	2,717	0,076
	“Lisans”	29	3,903	0,558		
	“Lisansüstü”	7	4,234	0,710		

Tablo sonuçları incelendiğinde araştırma değişkeni için eğitim gruplarına göre “anlamli” bir farklılığın ortaya çıkmadığı ($p>0,05$) görülmektedir. Bu durumda farklı eğitim grupları arasında kontrol ortamı, bilgi ve iletişim unsurları ve çalışan verimliliğine göre anlamli bir farklılık bulunmamaktadır.

Medeni Durum ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Analizler

Kontrol Ortamı, Bilgi ve İletişim Unsurları ve Çalışan Verimliliği değişkenlerinin medeni durumlarına göre anlamli olarak farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

Tablo 10: Medeni Durum ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Bulgular

“Grup Değişkeni”		“İstatistik Değerler”			“T-Test”	
“Medeni Durum”		“N”	“Ort.”	“Ss”	“t”	“Sig.”
Kontrol Ortamı	“Evli”	33	2,971	0,912	-0,624	0,535
	“Bekar”	17	3,139	0,873		
Bilgi ve İletişim Unsurları	“Evli”	33	3,038	0,997	-1,546	0,129
	“Bekar”	17	3,478	0,860		
Çalışan Verimliliği	“Evli”	33	4,105	0,617	0,535	0,595

	“Bekar”	17	4,011	0,525	
--	---------	----	-------	-------	--

Tablo sonuçları incelendiğinde araştırma değişkeni için medeni duruma göre “anlamli” bir farklılığın ortaya çıkmadığı ($p>0,05$) görülmektedir. Bu durumda medeni durum grupları arasında kontrol ortamı, bilgi ve iletişim unsurları ve çalışan verimliliğine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

İşletmedeki Çalışma Süresi ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Analizler

Kontrol Ortamı, Bilgi ve İletişim Unsurları ve Çalışan Verimliliği değişkenlerinin İşletmedeki Çalışma Süresi gruplarına göre anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir.

Tablo 11: İşletmedeki Çalışma Süresi ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Bulgular

“Grup Değişkeni”		“İstatistik Değerler”			“F-Test”	
“İşletmedeki Çalışma Süresi”		“N”	“Ort.”	“Ss”	“F”	“Sig.”
Kontrol Ortamı	“1 yıldan az”	7	3,545	0,952	2,392	0,064
	“1-5 yıl”	17	2,981	0,756		
	“6-10 yıl”	11	2,431	0,816		
	“11-15 yıl”	9	3,332	1,087		
	“16 yıl ve Üzeri”	7	3,136	0,540		
Bilgi ve İletişim Unsurları	“1 yıldan az”	7	3,625	1,212	2,058	0,102
	“1-5 yıl”	17	3,235	0,835		
	“6-10 yıl”	11	2,545	0,914		
	“11-15 yıl”	9	3,528	1,017		
	“16 yıl ve Üzeri”	7	3,179	0,616		
Çalışan Verimliliği	“1 yıldan az”	7	4,312	0,409	0,574	0,683
	“1-5 yıl”	17	4,021	0,488		
	“6-10 yıl”	11	3,901	0,684		
	“11-15 yıl”	9	4,141	0,782		
	“16 yıl ve Üzeri”	7	4,065	0,545		

Tablo sonuçları incelendiğinde araştırma değişkeni için İşletmedeki Çalışma Süresi gruplarına göre “anlamli” bir farklılığın ortaya çıkmadığı ($p>0,05$) görülmektedir. Bu durumda farklı İşletmedeki Çalışma Süresi grupları arasında kontrol ortamı, bilgi ve iletişim unsurları ve çalışan verimliliğine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Kıdem ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Analizler

Kontrol Ortamı, Bilgi ve İletişim Unsurları ve Çalışan Verimliliği değişkenlerinin Kıdem gruplarına göre anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir.

Tablo 12: Kıdem ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Bulgular

“Grup Değişkeni”		“İstatistik Değerler”			“F-Test”	
“Kıdem”		“N”	“Ort.”	“Ss”	“F”	“Sig.”
Kontrol Ortamı	“5 yıldan az”	17	3,356	0,881	2,010	0,145
	“6-15 yıl”	19	2,787	0,898		
	“16 yıl ve üzeri”	15	2,945	0,812		
Bilgi ve İletişim Unsurları	“5 yıldan az”	17	3,684	0,843	3,962	0,026
	“6-15 yıl”	19	2,882	0,991		
	“16 yıl ve üzeri”	15	3,000	0,857		
Çalışan Verimliliği	“5 yıldan az”	17	4,171	0,577	1,424	0,251
	“6-15 yıl”	19	3,885	0,627		
	“16 yıl ve üzeri”	15	4,164	0,510		

Tablo sonuçları incelendiğinde kontrol ortamı ve çalışan verimliliği değişkenleri için Kıdem gruplarına göre anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmadığı ($p>0,05$) ancak bilgi ve iletişim unsurları değişkeni için gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($p<0,05$) görülmektedir. Kıdem gruplarından hangilerinin bilgi ve iletişim unsurları ortalamalarının farklılaştığı post-

hoc testlerinden Tukey testi ile tespit edilmiştir. Tukey testi sonucu ve grup ortalamalarına göre 5 yıldan az kıdeme sahip kişilerde bilgi ve iletişim unsurları puanı 5 yıldan fazla tecrübesi olanlara göre daha yüksektir. Bu durumda kıdem 5 yılın üzerine çıkınca bilgi ve iletişim unsurları puanının da düştüğü söylenebilir.

Pozisyon ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Analizler

Kontrol Ortamı, Bilgi ve İletişim Unsurları ve Çalışan Verimliliği değişkenlerinin katılımcıların Pozisyon gruplarına göre “anlamli” olarak farklılık olup olmadığı analiz edilmiştir.

Tablo 13: Pozisyon ve Araştırma Ölçeklerine İlişkin Bulgular

“Grup Değişkeni”		“İstatistik Değerler”			“F-Test”	
“Pozisyon”		“N”	“Ort.”	“Ss”	“F”	“Sig.”
Kontrol Ortamı	“Çalışan”	15	2,955	0,859	0,070	0,933
	“Orta/Alt kademe yönetici”	30	3,062	0,862		
	“Üst düzey yönetici”	5	3,036	1,340		
Bilgi ve İletişim Unsurları	“Çalışan”	15	3,058	1,023	0,336	0,716
	“Orta/Alt kademe yönetici”	30	3,288	0,876		
	“Üst düzey yönetici”	5	3,050	1,410		
Çalışan Verimliliği	“Çalışan”	15	4,315	0,378	2,318	0,110
	“Orta/Alt kademe yönetici”	30	4,009	0,632		
	“Üst düzey yönetici”	5	3,764	0,595		

Tablo sonuçları incelendiğinde araştırma değişkenleri için pozisyon gruplarına göre “anlamli” bir farklılığın ortaya çıkmadığı ($p>0,05$) görülmektedir. Bu durumda farklı pozisyon grupları arasında kontrol ortamı, bilgi ve iletişim unsurları ve çalışan verimliliğine göre anlamli bir farklılık bulunmamaktadır.

Sonuç

İşletme sayılarının artması ve hacimlerinin büyümesi rekabet ortamını hızlandırmıştır. Günümüz iş dünyasında küresel rekabet ortamına ayak uydurabilmek adına yenilikçilik kavramı ön plana çıkmış ve işletmeleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemeye başlamıştır. Söz konusu işletmeler yaşamlarını sürdürebilmek ve faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde yürütebilmek adına farklı yöntemlere gereksinim duymuştur.

Faaliyetlerde çeşitliliğin artması ve teknoloji bağlamında yaşanan değişimler, muhasebe ve diğer birimlerde hata ve hilelerin ortaya çıkma olasılıklarını artırmıştır. Böylelikle, faaliyetlerin sağlıklı yönetebilme aşamasında kontrolü de güçlendirmektedir. Bu tür olumsuz durumların bertaraf edilmesi çalışanların sergilediği başarı potansiyeli ile ilişkilidir. İşletmeler çalışanlarıyla ayrılmaz bir bütündür. Bu bakımdan yönetim, çalışanların verimliliğini artırmada gerekli koşulları sağlamalı ve çalışma kalitesini olumsuz etkileyebilecek durumları kontrol etmelidir. İşletmelerin temel amaçları bulunduğu sektörde istikrarı sağlamak ve karlılığı artırmaktır. Dolayısıyla gerek özel gerekse kamuda bulunan işletmeler amaçlarına ulaşmak için gerekli tüm alt unsurları oluşturmaları önemlidir.

Kontrol Ortamı, Bilgi ve İletişim Unsurları ve Çalışan Verimliliği değişkenlerinin birbirleriyle olan korelasyon ilişkileri incelendiğinde; kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurları arasında güçlü ve pozitif ($r=0,915$) bir korelasyon olduğu görülmektedir. Bu durumda kontrol ortamı değeri arttıkça bilgi ve iletişim unsurlarının da değerinin arttığı söylenebilir. Kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurlarının çalışan verimliliği ile arasındaki ilişkiler ise pozitif ancak zayıf bir ilişki ($r=0,303$ ve $r=0,283$) olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumda kontrol ortamı ve bilgi iletişim unsurlarının değeri arttıkça çalışan verimliliğinin de arttığı söylenebilir.

Kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurlarının çalışan verimliliği üzerindeki etkisi ve kontrol ortamının bilgi ve iletişim unsurları üzerindeki etkisinin basit ve çoklu regresyon analizleriyle ölçüldüğü bu çalışmada, kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurlarının çalışan verimliliği üzerindeki etkisini ölçen model anlamlı çıkmamıştır. Kontrol ortamının bilgi ve iletişim unsurları üzerindeki etkisini ölçen model ise anlamlı çıkmıştır. Kontrol ortamının bilgi ve iletişim unsurları üzerindeki etkisi pozitif ve R^2 değeri 0,837 gibi büyük bir değer olarak ortaya çıkmıştır. Bu sonuç kontrol ortamının bilgi ve iletişim unsurlarını iyi derecede açıklayan bir bağımsız değişken olduğu sonucunu gösterir.

Demografik değişken gruplarının kontrol ortamı, bilgi ve iletişim unsurları ve çalışan verimliliğine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı analizinde ise sadece Kıdem gruplarına göre anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmadığı ($p>0,05$) ancak bilgi ve iletişim unsurları değişkeni için gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($p<0,05$) görülmektedir. Cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, işletmedeki çalışma süresi ve pozisyon grupları kontrol ortamı, bilgi ve iletişim unsurları ve çalışan verimliliğine göre anlamlı olarak farklılaşmamıştır. Kıdemi 5 yıldan az kıdeme sahip kişilerde bilgi ve iletişim unsurları puanı 5 yıldan fazla tecrübesi olanlara göre daha yüksektir. Bu durumda kıdem 5 yılın üzerine çıktığında bilgi ve iletişim unsurları puanının da düştüğü söylenebilir.

Bu çalışmanın iki temel kısıtı bulunmaktadır. Birincisi çalışmanın sadece iç kontrol unsurlarından kontrol ortamı ile bilgi ve iletişim unsurlarının çalışmaya konu edilmesidir. Diğer kısıt ise çalışmaya sadece beyaz yakalılar dahil edilmesidir. Bu nedenle elde edilen sonuçlar bu iki kısıt için geçerlidir. Dolayısıyla bundan sonraki çalışmalarda; aynı konunun iç kontrol sisteminin tüm unsurlarının ele alınması, sektör sayısı artırılması ve çalışmaya hem mavi yakalı hem de beyaz yakalı çalışanların dahil edilmesi önerilmektedir. Ayrıca çalışmanın sektörler arası karşılaştırılması da literatüre katkı sağlayacaktır. Çalışma, araştırmacıların sonraki çalışmalarına öneri niteliği taşımaktadır.

Kaynakça

- Abernethy, M. A., Li, W., Zhang, Y., Shi, H. (2023). Firm culture and internal control system, *Accounting and Finance*, 63(3), 3095-3123.
- Agrawal, A., Chadha, S. (2005). Corporate governance and accounting scandals. *The Journal of Law and Economics*, 48(2), 371-406.
- Akgül, A., Çevik, O. (2003). *İstatistiksel analiz teknikleri*. Ankara: Emek Ofset.
- Akhmetshin, E. M., Vasilev, V. L., Mironov, D. S., Zatsarinnaya, E. I., Romanova, M. V., Yumashev, A. V. (2018). Internal control system in enterprise management: Analysis and interaction matrices. *European Research Studies Journal*, 21(2), 728-740.
- Akinbowale, O. E., Klingelhöfer, H. E., Zerihun, M. F. (2023). Application of forensic accounting techniques in the South African banking industry for the purpose of fraud risk mitigation. *Cogent Economics and Finance*, 11(1), 2153412.
- Aksoy, T. (2005). Ulusal ve uluslararası düzenlemeler bağlamında iç kontrol ve iç kontrol gerekliliği: Analitik bir inceleme, *Mali Çözüm Dergisi*, (72), 138-164.
- Aksoy, T. (2005). Bağımsız denetim şirketleri için ulusal ve uluslararası düzenlemelerle uyumlu çok yönlü bir iç kontrol anket formu önerisi. *Mali Çözüm Dergisi*, (73), 168-202.
- Aksoy, T. (2007). *BASEL II ve iç kontrol*. Ankara: SMMM Odası Yayınları.
- Akyel, R. (2010). Türkiye’de iç kontrol kavramı, unsurları ve etkinliğinin değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(1), 83-98.
- Alabdullah, T. Y. (2021). New insights to investigate the impact of internal control mechanisms on firm performance: A study in oman. *Riset Akuntansi Dan Keuangan Indonesia*, 6(2), 205-214.

- Al-Ahdal, W. M., Alsamhi, M. H., Tabash, M. I., Farhan, N. H. (2020). The impact of corporate governance on financial performance of Indian and GCC listed firms: An empirical investigation. *Research in International Business and Finance*, (51), 101083.
- Al-Hazaima, H., Low, M., Sharma, U. (2021). Perceptions of salient stakeholders on the integration of sustainability education into the accounting curriculum: A Jordanian study. *Meditari Accountancy Research*, 29(2), 371-402.
- Anthony, M. (2004). Internal control: Governance framework and business risk assessment at reed elsevier in auditing. *Journal of Practice and Theory*, 3(6), 39-51.
- Arens, A. A., Loebbecke, J. K. (1997). *Auditing: An integrated approach*. Prentice-Hall, New Jersey.
- Arslan, A. (2012). *Kamu idarelerinde stratejik planlama-performans programı-faaliyet raporlaması-iç kontrol sistemi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Burzinji, Z., Yusoff, W. S., Rosbi, M., Salleh, M. M., Abdullah, A. H. (2022). The effect of forensic accounting on fraud prevention, the moderating role internal control effectiveness. *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 10(1), 213-230.
- Cendrowski, H., Mair, W. C. (2009). *Enterprise risk management and COSO: A guide for directors, Executives and Practitioners*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Chan, K. C., Chen, Y., Liu, B. (2021). The linear and non-linear effects of internal control and its five components on corporate innovation: Evidence from Chinese firms using the COSO framework. *European Accounting Review, Taylor & Francis Journals*, 30(4), 733-765.
- COSO. (2013). *Internal control- integrated framework. Executive Summary. COSO*.
- Cömert, N. (2013). *Denetim, (Ed. Melih Erdoğan), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 2618, Eskişehir*.
- Çalışkan, Y., Çiftçi, Y. (2017). 5018 sayılı kanun kapsamında kamu kurumlarında iç kontrol sistemi: Maliye bakanlığı uygulamasının incelenmesi. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(3), 105-125.
- Dabbağoğlu, K. (2009). İç kontrol sistemi. *Kafkas Üniversitesi Dergisi*, (26), 109-115.
- Demir, İ. (2020). *SPSS ile istatistik rehberi*. İstanbul: Efeakademi.
- Demir, M., Çiçekay, H. (2021). İşletmelerde iç kontrol sisteminin önemi, iç kontrol sistemine yönelik ulusal ve uluslararası kurum ve düzenlemeler. *Uluslararası İktisadi ve İdari Akademik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 9-26.
- DiNapoli, T. P. (2010). Management's responsibility for internal controls, comptroller division of local government and school accountability, *Local Government Management Guide*: 1-29.
- Dursun, G. D., Dal, B. G. (2017). İç kontrol sisteminin etkinliğinin belirlenmesi ve bir tekstil işletmesinde iç kontrol sisteminin incelenmesi. *İda Academia Muhasebe ve Maliye Dergisi*, 1(1), 17-26.
- Elmas, B., Korkmaz, E., Çelik, M. (2023). İç kontrol sistemi ile kurumsallaşma arasındaki ilişkinin incelenmesi: katılım bankaları üzerine bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 713-727.
- Erdoğan, A., Özçelik, H. (2022). İç kontrol sisteminin COSO standartlarına göre değerlendirilmesi: Perakende sektöründe bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(3), 461-476.
- Erdoğan, S. (2009). *İç kontrol sistemi: Kamu iktisadi teşebbüsleri için iç kontrol modeli önerisi*. DPT Uzmanlık Tezleri Yayın No: 2799. Ankara.
- Ernst & Young. (2002). *Preparing for internal control reporting: A guide for management's assessment under section 404 of the Sarbanes-Oxley act*.

- European Commission. (2006). *Public internal financial control*. European Communities.
- Feng, Y., Mao, Y., Cai, J., Xu, N. (2024). Can board IT expertise improve corporate internal control? *Finance Research Letters*. (62), 105126.
- Gallardo-Vázquez, D., Lizcano-Álvarez, J. L. (2020). CSR-related competitiveness and legitimacy in MSMEs. *Economics and Sociology* 13(1), 52-73.
- Giang, H. T., Dung, L. T. (2022). The effect of internal corporate social responsibility practices on firm performance: The mediating role of employee intrapreneurial behaviour. *Review of Managerial Science*, 16(4), 1035-1061.
- Gökçen, B. A., Tahtlı, F. (2019). Etkin bir iç kontrol sisteminin işletmedeki hileleri önlemedeki rolü ve perakende sektöründe bir araştırma. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 177-205.
- Gökçen, G., Tipi, O. (2019). İşletmelerde hilelerin önlenmesine yönelik iç kontroller ve BIST imalat sektöründe bir araştırma. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 41(1), 145-169.
- Graham, L. (2008). *Internal controls: Guidance for private, government, and nonprofit entities*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Güner, M. F. (2009). Kamu idarelerinin etkin yönetiminde iç kontrol uygulamalarının rolü. *Maliye Dergisi*, (157), 183-195.
- Güneş, R., Dursun, G. D. (2019). İç kontrol sistemi etkinliğinin incelenmesinde SWOT analizi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(18), 296-306.
- Hacıhasanoğlu, T., Çağlı, T. (2020). İç kontrol sisteminin kurumsallaşma üzerine etkisi: Devlet üniversiteleri üzerine bir araştırma. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 3(2), 132-147.
- Hacıhasanoğlu, T., Kaya, E. (2018). Üretim işletmelerindeki iç kontrol sisteminin COSO standartlarına uyum derecesinin belirlenmesi: Kocaeli ili örneği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 241-266.
- Hall, J. A. (2010). *Accounting information system*. 7th Edition, Ohio: Cengage Learning.
- Hanoon, R. N., Khalid, A. A., Rapani, N., Aljajawy, T. M., Waeli, A. J. (2021). The impact of internal control components on the financial performance, in the Iraqi banking sector. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 27(3), 2517-2529.
- Hatunoğlu, Z., Koca, N., Kılıç, M. (2012). İç kontrolün muhasebe sistemindeki hata ve hilelerin önlenmesindeki rolü üzerine bir alan çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 169-189.
- Henseler, J., Ringle, C. M., Sinkovics, R. R. (2009). *The use of partial least squares path modeling in international marketing*. Emerald Group Publishing Limited.
- Huang, R., Huang, Y. (2020). Does internal control contribute to a firm's green information disclosure? *Evidence from China*. *Sustainability* 12(8),1-23.
- INTOSAI GOV 9100. (2004). *Guidelines for international control standards for the public sector*, INTOSAI Professional Standards Committee Secretariat, Copenhagen k, Denmark.
- Jokipii, A. (2010). Determinants and consequences of internal control in firms: A contingency theory based analysis. *Journal of Management and Governance*, 14(2), 115-144.
- Kanca, S., Çankaya, F., Dinç, E. (2021). İç kontrol sisteminin şirketlerin finansal performansına etkisi: BIST şirketlerinde bir uygulama. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, (32), 31-52.
- Karahan, M. (2024). Gaziantep'te organize sanayi bölgesinde bulunan imalat işletmelerinin iç kontrol sistemlerinin COSO modeli açısından incelenmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 34(185), 1261-1294.

- Karakaya, G. (2016). Çalışan hileleri ve iç kontrol ilişkisi. *Vergi Sorunları Dergisi*, 39(330), 159-172.
- Karakurum, M. (2005). *The effects of person-organization fit on employee job satisfaction, performance and organizational commitment in a Turkish public organization*. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi/SBE, Ankara.
- Karim, N. A., Nawawi, A., Salin, A. (2018). Inventory control weaknesses-a case study of lubricant manufacturing company. *Journal of Financial Crime*, 25(2), 436-449.
- Kazan, G. (2023). Tedarik zinciri yönetiminde iç kontrol: Verimliliğin ve risk yönetiminin etkinliğinin artırılması. *Denetim Dergisi*, (28), 123-136.
- Klamm, B. K., Watson, M. W. (2009). SOX 404 reported internal control weaknesses: A test of COSO framework components and information technology, *Journal of Information Systems*, 23(2), 1-23.
- Koçyiğit, S. Ç., Ceylan, Ö., Uysal, D. (2022). İç kontrol sistemi: Stok yönetimi ve mutemetlik işlemleri açısından kamu hastanesi örneği. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 8(1), 34-50.
- Korga, S., Aslanoglu, S. (2020). İç kontrol sisteminin unsurları ile risk yönetimi arasındaki ilişkinin incelenmesi: Bankacılık sektöründe bir uygulama. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (60), 95-116.
- Kumuthinidevi, S. (2016). A study on effectiveness of the internal control system in the private banks of trincomalee. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 6(6), 600-612.
- Kurnaz, E. (2020). Sağlık sektöründe iç kontrol sisteminin COSO iç kontrol modeli bileşenleri açısından incelenmesi: Bir hastane uygulaması. *Mali Çözüm Dergisi*, 30(157), 163-185.
- Kurt, G. (2024). Türk kamu yönetiminde iç kontrol ve T.C. Sağlık Bakanlığı iç kontrol uygulamalarının değerlendirilmesi. *Journal of Economics and Political Sciences*, 4(1), 20-34.
- Lai, S. M., Liu, C. L., Chen, S. S. (2020). Internal control quality and investment efficiency. *Accounting Horizons*, 34(2), 125-145.
- Liu, B., Huang, W., Chan, K. C., Chen, T. (2022). Social trust and internal control extensiveness: Evidence from China. *Journal of Accounting and Public Policy*, 41(3), 106940.
- Liu, J. Y. (2018). An internal control system that includes corporate social responsibility for social sustainability in the new era. *Sustainability*, 10(10), 3382-3409.
- Marchetti, A. (2012). *Enterprise risk management best practices*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Masanja, N. M. (2018). The impact of internal control challenges on organizational financial performance for selected local government authorities in arumeru district, Arusha Tanzania. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 2(11), 206-211.
- Mensah, S., Aboagye, K., Addo, E., Buatsi, S. (2003). *Corporate governance and corruption in Ghana: Empirical findings and policy implications*. African Capital Markets Forum, Accra.
- Moeller, R. R. (2013). *Executive's guide to COSO internal controls: Understanding and implementing the new framework*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Moussalli, S. D., Gray, O. R., Karahan, G. (2012). Illuminating the limits of auditor accountability for fraud detection through a historical study of internal control evaluation. *Journal of Business, Industry and Economics* (17), 83-101.

- Myšková, R., Hájek, P. (2019). Relationship between corporate social responsibility in corporate annual reports and financial performance of the US companies. *Journal of International Studies* 12(1),269–282.
- Odek, R., Okoth, E. (2019). Effect of internal control systems on financial performance of distribution companies in Kenya. *Research Journal of Finance and Accounting*, 10(20), 11-32.
- Öndeş, T., Çiftçi, Ş. (2020). İşletmelerde iç kontrol sistemi ve stok yönetimi: TRA1 Düzey 2 Bölge Uygulaması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(1), 63-80.
- Özbek, Ç. (2012). *İç denetim, kurumsal yönetim, risk yönetimi, iç kontrol*. TİDE Yayınları.
- Polat, E., Güneş, R. (2019). Aile şirketlerinin kurumsallaşmasında iç kontrol sisteminin aracı etkisi: TRC3 bölgesi araştırması. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 11(21), 554-576.
- Rehman, A., Hashim, F. (2020). Can forensic accounting impact sustainable corporate governance?. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, 21(1), 212-227.
- Rezaee, Z. (1995). What the COSO report means for internal auditors. *Managerial Auditing Journal*, 10(6), 5-9.
- Rezaee, Z. (2005). Causes, consequences, and deterrence of financial statement fraud. *Critical Perspectives on Accounting*, 16(3), 277-298.
- Rittenberg, L. E., Martens, F., Landes, C. E. (2007). Internal control guidance not just a small matter: COSO's latest guidance on controls for smaller businesses fits all organizations. *Journal of Accountancy*, 1-8.
- Roberts, J. A., David, M. E. (2020). Boss phubbing, trust, job satisfaction and employee performance. *Personality and Individual Differences*, (155), 109702.
- Savlı, P., Akın, O. (2021). Muhasebe denetiminde iç kontrol ve iç denetimin önemi: Antalya ilinde faaliyet gösteren sanayi işletmelerinde bir uygulama. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 5(1), 31-58.
- Söylemez, S. Y., Eskin, İ. (2020). Hal işletmelerinin iç kontrol sistemi ve sektörel sorunları: Edirne ve Çanakkale'de bir alan araştırması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(3), 769-788.
- Şapcılar, M. C., Güngören, F., Büyükşalvarcı, A. (2018). İç kontrol sisteminin bir alt unsuru olan bilgi ve iletişimin alternatif turizme etkisi: Isparta turizmi üzerine nitel bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 349-395.
- Şaşmaz, E., Çiftçi, Y. (2017). İşletmelerde iç kontrol sisteminin etkinliğinin sağlanması: Mermer sektöründe bir işletme uygulaması. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(9), 111-123.
- Tan, D., Bilal, Gao, S., Komal, B. (2020). Impact of carbon emission trading system participation and level of internal control on quality of carbon emission disclosures: Insights from Chinese state-owned electricity companies. *Sustainability* 12(5), 1-14.
- Tarantino, A. (2006). *Manager's guide to compliance: Sarbanes-Oxley, COSO, ERM, COBIT, IFRS, BASEL II, OMB's A-123, ASX 10, OECD principles, turnbull guidance, best practices and case studies*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Tetik, N., Karaca, H. (2021). İç kontrol kavramı ve uygulamalarının tarihsel gelişimi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi (2021 Özel Sayı)*, 189-204.
- Travinska, S. I. (2014). Current liabilities as an internal control item in a company using computer technologies. *Economic Studies journal, Bulgarian Academy of Sciences-Economic Research Institute*, (2), 144-155.

- Understanding Internal Controls. (2009). *A references guide for managing university business practices*. <http://www.ucop.edu/ctlacct/under-ic.pdf>.
- Usul, H. (2015). *TMS ve TFRS uygulamalı Türkiye denetim standartlarına göre bağımsız denetim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Vasicek, V., Dragija, M., Hladika, M. (2010). Impact of public internal financial control on public administration in croatia. *Theoretical and Applied Economics*, 17(4), 71-86.
- Vijayakumar, A., Nagaraja, N. (2012). Internal control systems: Effectiveness of internal audit in risk management at public sector enterprises. *BVIMR Manage* 5(1), 1-8.
- Vu, Q., Nga, N. T. (2022). Does the implementation of internal controls promote firm profitability? Evidence from private Vietnamese small-and medium-sized enterprises (SMEs). *Finance Research Letters*,(45), 102178.
- Wang, P., Bu, H., Liu, F. (2022). Internal control and enterprise green innovation. *Energies*, 15(6), 2193.
- Yavuz, S. T. (2002). İç kontrol fonksiyonu'nun bileşenleri: İç kontrol merkezi teftiş'ten (iç denetim'den) farklı bir mekanizma mıdır? *Bankacılar Dergisi*, 13(42), 39-56.
- Yeh, C. M. (2013). Tourism involvement, work engagement and job satisfaction among frontline hotel employees. *Annals of Tourism Research*, (42), 214-239.
- Yeoh, P. (2020). Banks' vulnerabilities to money laundering activities. *Journal of Money Laundering Control*, 23(1), 122–135.
- Young, M. (2014). *The financial reporting handbook*. Wolters Kluwer Publishing.
- Yuksel, M., Teker, S. (2020). Investigation of the effect of internal control system on strategic management in municipalities. *PressAcademia Procedia (PAP)*, (11), 153-156.
- Zhou, M., Li, K., Chen, Z. (2021). Corporate governance quality and financial leverage: Evidence from China. *International Review of Financial Analysis*, 73(6), 101652.
-